

**A *Coleophora chrysanthem* O. Hofmann, 1896
és az *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844)
új molylepke fajok Magyarországon
(Microlepidoptera: Coleophoridae & Pyralidae)**

FAZEKAS IMRE

ABSTRACT: [*Coleophora chrysanthem* O. Hofmann, 1896 and *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) new species in Hungary] – *Coleophora chrysanthem* O. Hofmann, 1896 [Coleophoridae] and *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) [Pyralidae], is new recorded from SW Hungary. The species is briefly redescribed. The adult, male and female genitalia and larval case illustrated. The distribution in Hungary and Europe mapped.

Bevezetés

A magyar microlepidoptera fauna az elmúlt években több új fajjal gyarapodott. A fajok többsége a mediterrán vagy a szibériai elterjedési centrumokból származtatható. Jelen tanulmányomban két, a magyar faunában új fajt mutatok be a Dél-Dunántúlról. Közülük az *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) nemcsak hazánkban, de Közép-Európában is új faj.

Eredmények

Fam. Coleophoridae

***Coleophora chrysanthem* O. Hofmann, 1896**

Coleophora chrysanthem O. Hofmann, 1896, Stett. ent. Ztg., 30: 107. Locus typicus: Németország (D), Marksteft.

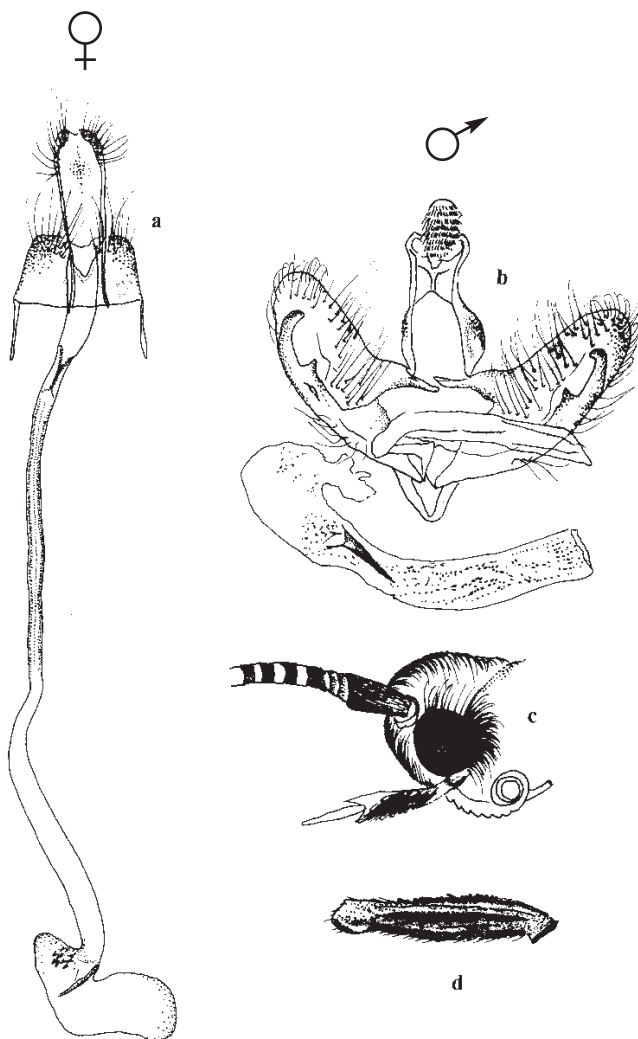
Bibliográfia: HERING 1957 (biológia); TOLL 1962 (hernyózsák); BALDIZZONE 1984 (# & \$ genitália, lectotypus); KYRKI et al. 1984 (imágó, # & \$ genitália, hernyózsák, biológia, area); BALDIZZONE 1996 (area).

Area: Olaszország (I), Ausztria (A), Magyarország (H) [New records.], Csehország (CZ), Szlovákia (SL), Németország (D), Finnország (SF).

Új adata (New records from Hungary.): 1 #, H-Tolna megye, Dombóvár, Gunarasfürdő, UTM kód: BS 84, 1997.VIII.1-10. leg. et in coll. A. Schereurs (NL-Kerkrade), det. H. v. D. Wollf. A *Coleophora chrysanthem* O. Hofmann, 1896 új Coleophoridae faj Magyarországon. A „The Lepidoptera of Europe” névjegyzékében (BALDIZZONE 1996: 92 p.) a taxon neve mellé egy „HG” jelzést kell beilleszteni.

Biológia: BALDIZZONE (1984) szerint a hernyók *Chrysanthemum corymbosum* L. növényen élnek. A szórványos európai gyűjteményi adatok alapján az imágók május elejétől július közepéig repülnek.

Habitat: A lelőhelyek Közép- és Dél-Európában a domb- és hegyvidékeken található. Az Appennini-félszigeten (Valmanera, É-Asti) egy vegyes lombdóval (*Quercus pubescens*,

1. ábra. *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1896: (a) ♀-genitália, (b) ♂-genitália, (c) fej oldalról, (d) hernyósák (Kyrki et al. 1984, Toll 1962 nyomán).
 Abb. 1. *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1896: (a) ♀-Genitalia, (b) ♂-Genitalia, (c) Kopf, (d) Larvensäcke (nach Kyrki et al, 1984, Toll 1962).

Quercus robur, *Quercus cerris*, *Carpinus betulus*, *Fraxinus excelsior*, *Castanea sativa* stb.) kevert kultúrstyeppen gyűjtötték. Magyarországon a faj, a Dél-Külső-Somogy DK-i részén lévő Gunarasfürdőről (Dombóvár) került elő. A terület szubmediterrán hatás alatt álló, löszös kultúrmezőség, erősen hullámos síksági tájtypus. Az élőhely botanikai szempontból a Kaposfolyó menti potenciális magas ártéri tölgy-kóris-szil ligeterdő (*Fraxino pannonicae-Ulmetum*) és a Balaton-felvidék irányából lehúzódó, mészkezdvelő tölgyesek (*Orno-Quercetum*) találkozási pontjában van. Ma a környéken a szántóföldi művelés és az üdülőtelep dominál, erős turista forgalommal. A hernyó tápnövénye (*Chrysanthemum corybosum*) az egykori mészkezd-

velő tölgyesek jellegzetes flóraeleme, amely a síkságoktól az alpi tájakig előforduló eurázsiai flóraelem: főként a *Quercetalia pubescentis* és a Pino-*Quercetalia* növénytársulások faja.

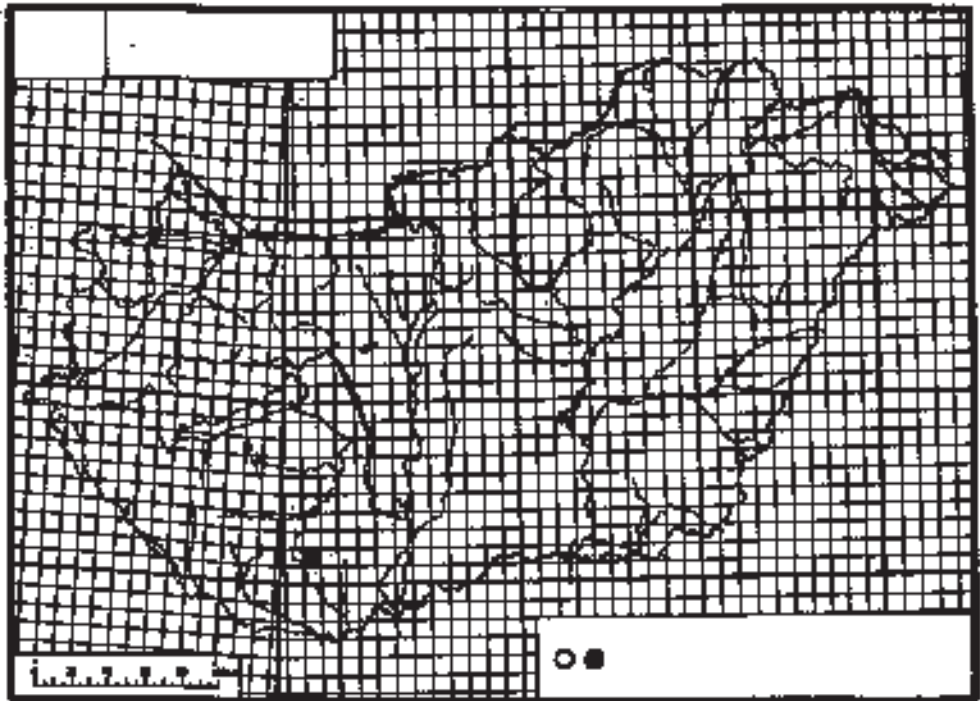
Megjegyzés: A *Coleophora chrysanthemi* erősen diszjunkt európai areája a mérsékeltövi lomberdők zónájába esik. Délen (Olaszország) nem éri el a mediterrán keménylombú erdők vonalát, ugyanakkor északon (Finnország) belép a tajgaerdők vegetációövébe. Feltehetően egy euryök faj, amelyet Európán kívül még nem találtak meg. További magyarországi előkerülésével az Alpokalján, a Dunántúli-középhegységben és a Dunántúli-dombságon lehet számolni. Potenciális populációi várhatók - a zoológiailag kevésbé feltárt - Mecsek és a Villányi-hegység extrazonális mészkedvelő olasz tölgyeseiből is (*Tamo-Quercetum virgilianae*), ahol tápnövénye jellegzetes flóraelem.

Fam. Pyralidae

***Ancylosis (Heterographis) roscidella* (Eversmann, 1844)**

Phycis roscidella Eversmann, 1844, Fauna Lepidopterologica. Volgo-Uralensis. Casani. 533 p. Locus typicus: Sarepta (Lectotypus, #).

Synonyma: *Myelois cinerella* Stainton, 1859; *Acrobasis ephedrella* Herrich-Schäffer, 1860; *Ancylosis neglectella* Heinemann, 1864; *Heterographis blandella* Ragonot, 1887; *Myelois zohrella* Oberthür, 1888; *Myelois carnea* Warren, 1888; *Ancylosis bartellella* Caradja, 1910; *Heterographis ochreatella* Lucas, 1955; *Heterographis benderella* Amsel, 1961.

2. ábra. A *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1869 (=○) és az *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) (=●) lelőhelyei Magyarországon.

Abb. 2. Die Verbreitung der *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1869 (=○) und *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) (=●) in SW-Ungarn.

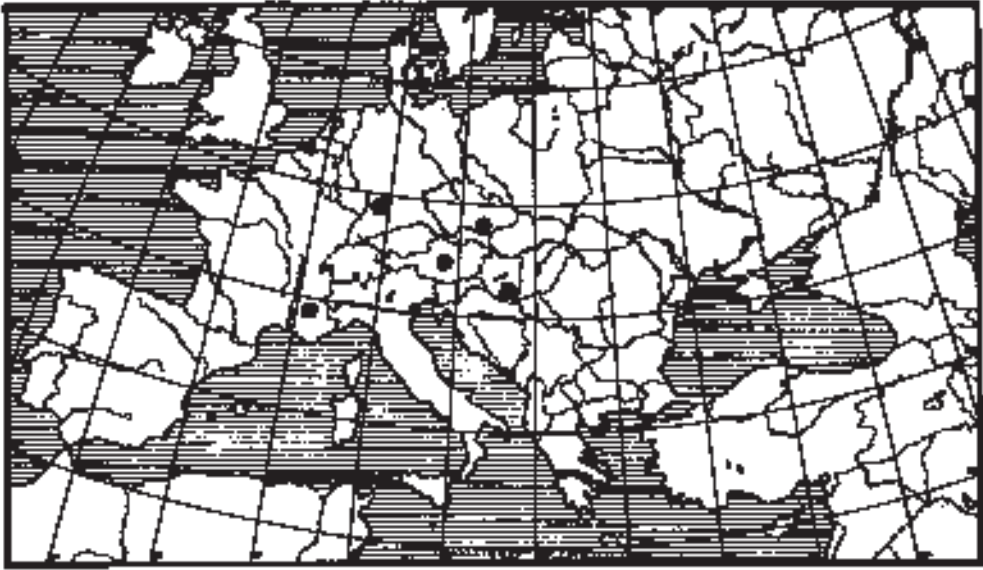
3. ábra. *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844): (a) #-genitália, (b) culcita; gen. prep. Fazekas No. 3060, H-Komló, Hasmány-tető, 1992.VIII.9. leg. Fazekas.
 Abb. 3. *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844): (a) #-Genitalia, (b) Culcita; gen. prep. Fazekas No. 3060, SW Ungarn, Komlo, Hasmány-Gipfel, 9.VIII.1992, leg. Fazekas.

Bibliográfia: SPULER 1910 (habitus, area), ROESLER 1973 (diagnózis, # & § genitália, area), SINEV 1990 (Lectotypus), FAZEKAS 2001 (area, habitat, # genitália).

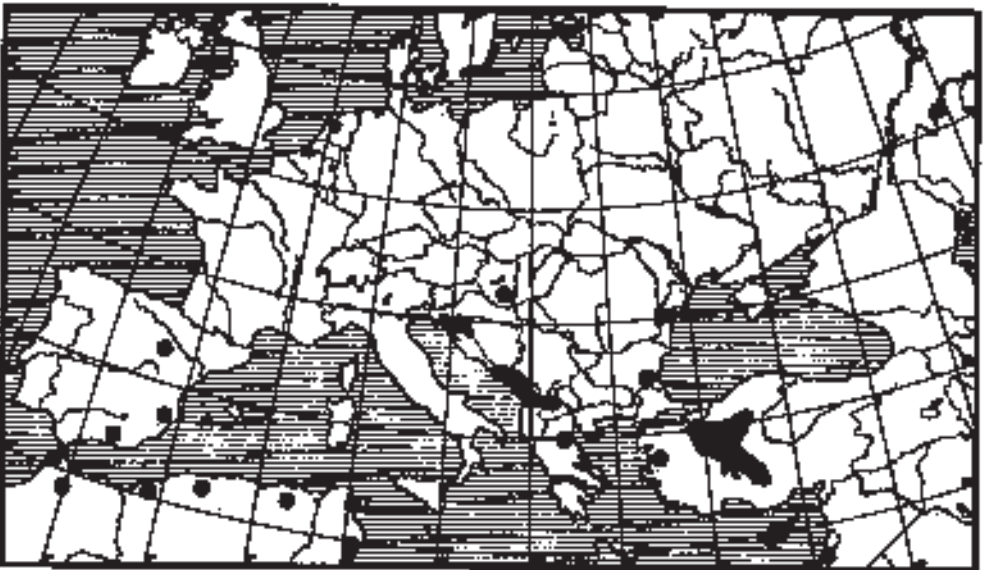
Area: Szibéria (Minussinsk), Mongólia, Kasmír, Afganisztán, Irán, Irak, Arab-félsziget, Közel-Kelet, Kis-Ázsia, Dél-Oroszország, Magyarország, Balkán-félsziget, Ciprus, Spanyolország, Kanári-szigetek, Marokkó, Algéria, Tunézia, Egyiptom és Szudán.

Új adata (New records from Hungary.): 1 #, H-Komló, Hasmány-tető, 290,9 m, UTM kód: BS 81, 1992.VIII.9. leg. et gen. prep. Fazekas No. 3060, in coll. Természettudományi Gyűjtemény, Komló.

Habitat: A *roscidella* elsőként megismert magyarországi habitatja (Komló, Hasmány-tető, 290,9 m), egy alsó jura pliensbachi homokos mészmárgás dombtető, amelyre DNy-ról

4. ábra. A *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1869 elterjedése Közép-Európában (vázlatos).
 Abb. 4. Die Verbreitung der *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1869 in Mitteleuropa (skizzenhaft).

5. ábra. Az *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) elterjedése a palearktikum DNy-i területein (vázlatos).
 Abb. 5. Die Verbreitung der *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) in SW-Palaäktis (skizzenhaft).

rátelapult a miocén, kárpáti halpikkelyes agyagmárga (SOÓSNE ex verbis). A miocén rétegek eredeti erdőtársulása - a balkáni cseres-tölgyesek (Quercion farnetto I. Horvat 1954) csoportjába tartozó - zonális mecseki cseres-tölgyes (Potentillo michranthae-Quercetum dalechampii Horvát A.O. 1981), amely a jura rétegeken (ÉNy-kitettség) találkozik a mecseki gyertyános-tölgyessel (Asperulo taurinae-carpinetum Soó & Borhidi in Soó 1962). A helyi faunában olyan ritka és lokális mediterrán elterjedési centrumokhoz tartozó fajok kerültek elő, mint az *Agriphila tolli* Bleszynski, 1953 (Crambidae), és a *Merrifieldia malacodactyla* Zeller, 1847 (Pterophoridae).

Megjegyzés: A *roscidella* potenciális populációival elsősorban a Villányi-hegység karsztbokorerdőiben (Inulo spiraeifoliae-Quercetum pubescentis /Jakucs 1961/ Soó & Borhidi in Soó 1971) valamint nyílt és zárt dolomit sziklagyepjeiben kell számolni. A faj a poszt-glaciális boreális időszak relikta a Kárpát-medencében.

Értékelés

A *Cloeophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1869 és az *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) új microlepidoptera fajok Magyarországon. Mindkét taxon habitatja kultúrhatásokkal erősen igénybevett környezetben található, a populációk méretét és további lokalizációját nem ismerjük. A gyűjtések körülményei, illetve az imágók állapota alapján egyértelműen megállapítható, hogy az új fajok tényleges tenyésznek hazánkban.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet mondok A. Schereurs (NL-Kerkrade) úrnak, aki magyarországi gyűjtési adatát számomra közlésre átadta. Külön köszönöm G. Baldizzone (I-Asti), W. Speidel (D-Berlin) kollégáknak a chorológiai és taxonómiai adatait, valamint Soós Józsefné (H-Komló) geológus-muzeológus munkatársamnak a terepbejárásokkor nyújtott értékes földtani információit. S. Loksá és U. Bosch (D-Düsseldorf) barátainknak pedig megköszönöm a német nyelvű lektorálást.

Neue Kleinschmetterlingsarten in Ungarn: *Cloeophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1896 und *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) (Microlepidoptera: Coleophoridae & Pyralidae)

IMRE FAZEKAS

***Cloeophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1896**

Cloeophora chrysanthemi O. Hofmann, 1896, Stett. ent. Ztg., 30: 107. Locus typicus: Deutschland, Markstett.

Bibliographie: HERING 1957 (biologie); TOLL 1962 (Larvensäcke); BALDIZZONE 1984 (# & \$ genitalia, lectotype); KYRKI et al. 1984 (Imago, # & \$ genitalia, Larvensäcke, biologie, area); BALDIZZONE 1996 (area).

Geographische verbreitung: Italien, Österreich, Ungarn (Neue Angabe!), Böhmen, Slowakei, Deutschland und Finnland.

Neue Verbreitungsangaben in Ungarn: 1 #, SW-Ungarn, Tolna Komitat, Dombóvár, Gunarasfördő, UTM Cood: BS 84, 1-10.VIII.1997 leg. et coll. A. Schereurs (NL-Kerkrade), det. H. v. Wollf.

Biologie: Nach HOFMANN (1896) und BALDIZZONE (1984) leben die Raupen (VII-VIII) auf der Pflanze *Chrysanthemum corymbosum* L. Die Imagines fliegen nach den vereinzelt Daten europäischen Sammlungen vom Anfang Mai bis Mitte Juli.

Habitat: Die Fundorte in Mittel- und Südeuropa liegen in Hügel- und Berggebieten. Das Areal liegt in den Zonen der Laubwälder des gemäßigten Klimas. Es erreicht im Süden (Italien) nicht den Gürtel der mediterranen Hartlaubwälder, im Norden aber (Finnland) fließt er in die Taigawaldzonen ein. In Ungarn wurde die Art in einer unter submediterranean Einfluß stehenden lößhaltigen kultivierten Flur gefunden (SW-Ungarn, Dombóvár, Gunarasfördő, ca. 120 m, UTM Cood: BS 84). Im Gebiet herrschten früher *Fraxino panonicae-Ulmetum* (CORINE Cood: 44.431) beziehungsweise *Orno-Quercetum* (CORINE Cood: 41.73744) Waldassoziationen vor. Heute ist das Gebiet durch Ackenwirtschaft und Erholungstourismus gekennzeichnet.

Bemerkung: *Coleophora chrysanthemi* O. Hofmann, 1896 eine neue Art für die ungarische Fauna. In der Namenliste „The Lepidoptera of Europe“ (BALDIZZONE 1996, 92 p.) ist die Art für Ungarn zu ergänzen „HG“.

***Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844)**

Phycis roscidella Eversmann, 1844, Fauna Lepidopterologica. Volgo-Uralensis. Casani. 533 p. Locus typicus: Sarepta (Lectotype, #).

Synonyme.: *Myelois cinerella* Stainton, 1859; *Acrobasis ephedrella* Herrich-Schäffer, 1860; *Ancylosis neglectella* Heinemann, 1864; *Heterographis blandella* Ragonot, 1887; *Myelois zohrella* Oberthür, 1888; *Myelois carnea* Warren, 1888; *Ancylosis bartellata* Caradja, 1910; *Heterographis ochreatella* Lucas, 1955; *Heterographis benderella* Amsel, 1961.

Bibliographie: SPULER 1910 (diagnose, area), ROESLER 1973 (diagnose, # & § genitalia, area), SINEV 1990 (Lectotype), FAZEKAS 2001 (area, habitat, # genitalia).

Geographische Verbreitung: - [Asien]; Sibirien (Minussinsk), Mongolei, Zentralasien, Kaschmir, Afghanistan, Irak, Iran, Kleinasien, Nahe Osten, Arabien. - [Afrika]: Ägypten, Sudan, Nubien, Nord-Afrika, Kanaren. - [Europa]: Madeira, Spanien, Ungarn (Neue angabe!), Balkan-Halbinseln, europäisches Rußland.

Neue Verbreitungsangaben in Ungarn: 1 #, SW Ungarn, Komló, Hasmány-tető, 290,9 m, UTM Cood: BS 81, 9.VIII.1992 leg. et gen. prep. Fazekas No. 3060, in coll. Komloer Naturhistorische Sammlung, H-Komlo.

Biologie: Die Futterpflanze der Raupe ist unbekannt. Die Flugzeitdaten der Imagines sind im palaearktischen Werk von ROESLER (1973) nicht angegeben.

Habitat: Die Synthese der paläarktischen Habitate ist noch nicht fertiggestellt. Der neue ungarische Fundort ist ein unter praeillyrischem Einfluss stehendes Mittelgebirgsgebiet (290,9 m) mit einer *Tamo-Quercetum* (CORINE Cood: 41.73744) Waldassoziation ein typisch kalkliebender Eichengrund mit vielen submediterranen Florenelementen.

Bemerkung: *Ancylosis roscidella* (Eversmann, 1844) ist eine neue Phycitinae-Art in Ungarn und in Mitteleuropa. Im ungarischen Pyraloidea Faunakatalog (FAZEKAS 1996: 11 p.) muß man sie nach der Art *Ancylosis sareptella* (Herrich-Schäffer, 1860), mit der Nummer

114/a einordnen. In der Namenliste "The Lepidoptera of Europe" (SPEIDEL 1996: 92 p.) ist die Art für Ungarn zu ergänzen "HG". Der Arealschwerpunkt von *Ancylosis roscidella* liegt im holomediterranen Gebiet, sie wurde aber in Mittelasien, in der Mongolei und sogar in Sajan-Gebirge gefunden. Die zur ungarischen Grenze nächstliegenden Fundorte (Zengg= Senj) liegen in Kroatien (SZENT-IVÁNY & UHRIK-MÉSZÁROS 1942).

Irodalom – Literatur

- BALDIZZONE, G. (1984): I Coleophoridae dei boschi Valmanera Asti Contributi alla conoscenza dei Coleophoridae, XXXVIII (Lepidoptera). - Riv. Piem. St. Nat., 5: 85-94. 13 figs.
- BALDIZZONE, G. (1996): Coleophoridae. In Karshotl, O. & Razowski, J. (eds): The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist. - Apollo Books, Stenstrup, p. 84-95.
- FAZEKAS, I. (1996): A Systematic Catalogue of the Pyraloidea, Pterohporoidea and Zygaenoidea of Hungary. - Folia Comloensis, Suppl. 34 pp.
- FAZEKAS, I. (2001): Microlepidoptera Pannoniae meridionalis, No. 3. Phycitinae. - Folia Comloensis, 10: 119-142.
- HERING, M. (1957): Bestimmungstabellen der Blattminen von Europa 1-3. - s' Gravenhage, Junk, 1185 pp.
- KYRKI, J., PELTONEN, O., & VON SCHANTZ, M. (1984): Coleophora chrysanthemii Hofmann in Finland. - Notul. ent., 64: 81-83. 5 figs.
- ROESLER, U. (1973): Phycitinae, Acrobasiina. In Amsel, H.G., Gregor, F. & Reisser, H. (Hrsg): Microlepidoptera Palaearctica 4. - G. Fromme & Co. Wien, 752 pp., Taf. 159.
- SINEV, S. YU. (1990): Type specimens of the Phycitidae (Lepidoptera) kept in the Collection of the Zoological Institute of the Academy of Sciences of the USSR. I. (orosz nyelven). - Revue d'Entom. de l'URSS, 69(1): 118-133.
- SPEIDEL, W. (1996): Pyralidae. In Karshotl, O. & Razowski, J. (eds): The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist. - Apollo Books, Stenstrup, p.166-196.
- SPULER, A. (1910): Die Schmetterlinge Europas. Kleinschmetterlinge. - Unveränderter Nachdruck der S. 188-523., Verlag Eric Bauer, 1983.
- SZENT-IVÁNY, J. & UHRIK-MÉSZÁROS, T. (1942): Die Verbreitung der Pyralididen im Karpatenbecken. - Ann. Hist.-nat. us. Nat. Hung., 35: 105-196.
- TOLL, S. (1962): Materialien zur Kenntnis der paläarktischen Arten der Familie Coleophoridae. - Acta zool. Cracov., 7(16): 577-720., 133 pls.

FAZEKAS Imre
Komlói Természettudományi Gyűjtemény
Komloer Naturhistorische Sammlung
Városház tér 1.
H-7300 KOMLÓ,
E-mail: fazekas.i@dpg.hu